

חינוך לחיים

פרשת כי תבא

בפרשה ישנם את הצ"ח קללות שעזרא הסופר תיקן לקרותם קודם ראש השנה, וכמו שאמרו חז"ל במגילה ל"א לרמז שתכלה שנה וקללותיה.

וברור שכל דבר שהוא קללה זה כי הדבר לא מתוקן וראוי מתחילתו ולכן הוא קללה, אם כן באו ונבין את הקללה 'האיש הרך בך והענוג מאוד תרע עינו באחיו ובאשת חיקו וביתר בניו אשר יותיר'. 'תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה... ובבניה אשר תלד' זאת אומרת שההנהגה שהיתה בין איש לאשתו, ובין איש לאחיו, ובין איש ואישה לבניהם ולבנותיהם היתה לקויה ובלתי מתקנת ואז נהיה בהם הקללה. זאת אומרת כיוון שלא נהגו ב'שתהיו אוהבין זה את זה, ותהיו מכבדין זה את זה' נגרמת בזה קללה איומה ונוראה שתרע עיניהם של האב והאם בבשר מבשרם, בבניהם ובנותיהם רחמנא לצלן שזהו דבר של הפך הטבע, כי אפילו חיות השדה דואגות לזרעם.

רואים מכאן כמה צריך האדם להזהר בהנהגה כלפי אנשי ביתו בניו ובנותיו, שכשאדם אינו נוהג בכבוד הראוי באנשי ביתו הקטנים עם הגדולים, ואינו נוהג עמהם באהבה וביראה אמיתית אזי בכך הוא גורם לעצמו את הרעה הגדולה הזאת, שחלילה הדברים עלולים להגיע לכדי מידת האכזריות הנוראה ביותר רח"ל. ואם יאמר לך היצר הרע שאין האב צריך לנהוג כבוד בבניו ובבנותיו הקטנים, כי אדרבה הם אלו שחייבים בכבודו, והוא אינו מחויב בכבודם, אל תשמע לו!!! כי שורש החולה הרעה הזאת נובע ממחשבה זו, כי אפילו ילד קטן שחש שמזלזלים בו, אינו מסוגל לקבל שום תוכחה מזה שזלזל בו.

וכן מצינו שגם הרב חייב בכבוד תלמידיו כמו הגמ' במגילה כ"א 'אמר רבי אבהו מניין לרב שלא ישב על גבי מיטה וישנה לתלמידו על גבי קרקע – שנאמר 'ואתה פה עמוד עמדי'. (וכך רואים במו"ק ט"ז על דוד המלך) ולכן כאשר אב או מלמד רואה את בנו או תלמידו עושה דבר שאינו הגון לכל הדעות, והוא יודע בלי שום ספק שעליו להוכיחו, הנה אם יכבדהו ויקראהו בהשקט ובצנעה לחדר ושם ידבר אליו בכבוד דברי תוכחה כדבר איש אל רעהו, ומתוך אהבה עצומה, עד שישכיל להבין את חומרת מעשיו, ואין ספק שדברי התוכחה הללו הנאמרים בכבוד ראש ובלא כעס ורוגז, ובעיקר בלא תוספת של הכלמה והקנטה, יכנסו עמוק עמוק לתוך ליבו של הילד, כי דברים היוצאים מן הלב יכנסו אל הלב, ומעתה ואילך הוא ישתדל לשנות את דרכו בכל כוחו. אולם אם אותו הורה ומלמד לא יעצור ברוחו, ויוכיחנו בכעס ובדברי כלימה בפני אחרים, גם אם הדברים יצאו מהלב, מכל מקום הבושה הגדולה שנגרמה לו מחמת התוכחה בפרהסיא, ואפילו רק לעיני אחיו, תגרום לכך שליבו לא יוכל לקבל את התוכחות. כי בשעה שצועקים על בן אדם ועוד בפרהסיא הוא אינו יכול אפילו לשמוע את הנאמר לו, כי כל מחשבותיו תפוסות רק בעניין הבושת הזה, כשהוא מחשב בדעתו מה אחרים חושבים עליו וכיצד יוכל להינצל, וממיל לא ישנה דרכו כלל. ועל כן כל הורה וכל מלמד בבואו לדבר דברי תוכחות עם בניו ותלמידיו הוא צריך לשער בנפשו אילו הוא נכשל לא היה רוצה שיגער בו קבל עם ועדה, אלא שינהגו בו כבוד הראוי לו, וידברו עמו בצנעה, ויבהירו לו במה שגה, ומה דרך התיקון, ועל כן גם עליו לנהוג כך כלפי בניו ותלמידיו.

ולפעמים שהורה ומחנך אומנם מבינים את הדבר, אך טועים לחשוב שגערה הנאמרת בתוך הכיתה בפני הכיתה, או בתוך הבית בפני בני הבית, אין דינה כגערה בפרהסיא כי בני הבית או הכיתה מכירים את נפש חבריהם או אחיהם, אך זו טעות כי בני אדם מתביישים גם מחבריהם ובני משפחתם ואדרבה לפעמים הרבה יותר ולכן אסור לאב לגעור באחד הילדים כשאחד מהאחים נוכח. וראיה לדבר מהלכות לשון הרע (כלל ח') שאסור לאב לומר לשון הרע על בנו וביתו לאחד מן האחים, ואפילו אב לאם אסור לספר אלא אם כן הדבר לתועלת שמועיל לחינוכם.

ולכן בימים אלו שידוע שעבירות שבין אדם לחברו אין יוהכ"פ מכפר אם נכשלנו מוטל עלינו לרצות את בנינו ותלמידנו וזה לא בושה להגיד טעיתי אלא אדרבה יש בזה הערכה וכבוד. ואם יראו התלמידים שמתחשבים ברגשותיהם ושמצטערים על הפגיעה בהם וכל כוונתם לא היתה לעצם הפגיעה אלא כדי לחנכם, זה עצמו תעורר את ליבם לתפוס בדרך אבותיהם ולנהוג כראוי.

ואם אנו נהג בכבוד כלפי כל אדם גדולים כקטנים, נזכה שכך ינהגו איתנו משמי השמים והקב"ה יאריך לנו אפו ויזכנו ויכתבנו ויחתמנו לחיים טובים וארוכים ולשלום.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

(הרב'ה מטולנא)

חינוך לחיים

פרשת כי תבוא

על מצות ביכורים כתוב: "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוקיך". וצריך להבין: מהו "כל" הטוב? אם הכוונה רק לפירות הביכורים שה' נתן לנו, היה צריך להיות כתוב "ושמחת בטוב". אפשר להסביר כך: הכוונה היא לכל הטוב שה' נתן לנו בכל יום ויום בכל תחומי החיים. כלומר, התורה אומרת שאדם צריך לשמוח ולהודות על כל הטוב שה' נתן לו. כתוב במדרש רבה: "בראשית ברא" בשביל ביכורים - שנקראו ראשית, נברא העולם. וצריך להבין: בשביל מצוה המתקיימת פעם בשנה, נברא העולם?

מסביר הגר"י ניימן זצ"ל מורו ורבו של אבי ז"ל: כתוב במצות ביכורים 'שכל בעלי אומניות היו עומדים בפניהם של מביאי הביכורים ושואלים בשלומם' ומדוע חייבו אותם זאת? הרי ההלכה היא שפועל השכור לבעל הבית, אסור לו לשאול בשלום חברו, ומשום שגוזל בעל הבית, ובזמן זה היה צריך לעבוד, והנה כאן במצות ביכורים התירו לפועלים לעזוב מלאכתם בשביל לעמוד בשורה בכניסה לירושלים, ולומר שלום למביאי הביכורים? אלא, אומר האלשיך הקדוש, שהתורה מראה לנו בזה כמה גדולה וחשובה מצות הבאת ביכורים כי שורשה ומהותה היא הכרת הטוב לבורא העולם על מה שנתן לו, ובמידה זו ניכר האדם האם עדין נפש הוא, שמתבונן בקורה אותו, ומודה להקב"ה על כל חסדו, או שגם רוח הוא ולא יכיר ולא יודה להקב"ה על כל טובתו עמו. ולכן התירו לבטל את הפועלים ממלאכתם, כדי לייקר ולחבב מצוה זו של הכרת הטוב בעיני הבריות. מעתה, כותב הגר"י ניימן זצ"ל, מובנים לנו דברי המדרש, שבשביל מצות ביכורים שבאה להחדיר לנו חיוב הכרת הטוב לבורא העולם, בשביל זה נברא העולם! כלומר, בלי להכיר טובה שכל דבר ודבר שיש לי הוא מהקב"ה, חסר באמונה השלמה! להכיר בבורא העולם שברא את העולם ועשהו, לזה לא צריך חכמה יתירה, אבל להכיר כי כל נשימה ונשימה כל פעולה ופעולה זה מאיתו יתברך, זו מעלת האמונה! וזה נלמד ממצות ביכורים, שבשבילה העולם נברא, כי בלי אמונה בהקב"ה אין קיום לעולם!

ה"אור החיים" הקדוש כותב על הפסוק "ושמחת בכל הטוב": "ואין טוב אלא תורה וכו', שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם". נשאלת השאלה: מדוע אנחנו לא מרגישים את זה? למה התלמידים/ילדים שלנו לא "משתגעים ומתלהטים אחריה"? כדי לענות על שאלה זו, נתבונן בדברי חז"ל על התנא הקדוש רבי עקיבא: "מה היה תחילתו של רבי עקיבא? אמרו בן ארבעים היה ולא שנה כלום. פעם אחת היה עומד על פי הבאר, אמר: מי חקק אבן זו? לא המים שתדיר נופלים עליה בכל יום? והיה רבי עקיבא מתמיה על זה. אמרו לו: עקיבא! אי אתה קורא אבנים שחקו מים. מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו - מה רך פסל את הקשה, דברי תורה שקשים כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את ליבי שהוא בשר ודם! מיד חזר ללמוד תורה..."

מסלנט: רבי עקיבא, שהיה מיואש מאי הצלחתו בלימוד התורה התבונן במים הנוטפים ללא הרף על האבן. הוא ראה את השקע שנוצר בתוך האבן ולפתע הבין הכל... אם שחקו המים את האבן הרי עשו זאת כל טיפות המים שנפלו עליה במשך הזמן. גם הטיפה האחת והבודדה השאירה את רישומה על האבן אפילו שאין הדבר ניכר לעין. הוא הדיון, חשב רבי עקיבא, גם בלימוד התורה, כל רגע של עיון מותיר את רישומו במעמקי הלב. גם אם לא רואים זאת עכשיו, ברבות הרשמים תחול בו המהפכה הברוכה... התבוננותו באותה האבן שחקקה המים לימדה אותו שאין צריכים - לכבוש את ההר בבת אחת. הוא הבין שחור באבן לא נעשה מיידית על ידי הטיפה הראשונה אשר נטפה עליו אלא בהצטרף טיפות - רבות. ומכאן הוא הקיש אף לעניין לימוד התורה, וחשב לעצמו: לא בבת אחת, לא ביום אחד, אלא צעד אחר צעד אך לבסוף לבטח - יחקקו דברי התורה את ליבי. מיד חזר ללמוד תורה...

ממדרש זה יסוד נפלא: החריטה באבן מתחילה מהטיפה הראשונה! כי אם נאמר שהטיפה הראשונה אינה פועלת נמצא שהטיפה השניה היא הראשונה, וגם היא אינה פועלת, - שהרי ראשונה היא... וכן השלישית, עד לאחרונה... איך אם כך נחקקה האבן? חייבים לומר שהראשונה פעלה, למרות שהשפעתה הייתה מזערית ובלתי מורגשת. עכשיו יש לנו תשובה ברורה לשאלה רבי עקיבא מלמד אותנו - שלא יתכן שמשתגעים ומתלהטים אחריה מיד בהתחלה. מי שמצפה לזה יתאכזב במהרה ועלול להתייאש וליפול. כדי להגיע למצב של "משתגעים ומתלהטים" צריכים הרבה סבלנות... עוד שורה ועוד עמוד, עוד דף ועוד פרק, שיעור ועוד שיעור. יש חשיבות רבה ל"דברים הקטנים"... בסוף הכל מצטרף יחד ומחולל את השינוי ואז תגיע ההרגשה אותה מתאר ה"אור החיים". "אין מים אלא תורה!" תורה זה כמו מים, טיפה ועוד טיפה מצטרפים לנחל... כל מילה של תורה עושה רושם ומשפיעה על הלב.

שלנו שישתגעו ויתלהטו אחריה מיד. אך צריך לזכור שכשאנחנו רוצים לשפר ולחנך, עלינו להתחיל בדברים הקטנים. להעריך כל מעשה טוב וכל התקדמות ואפילו הקטנה ביותר ואם נעשה כך נזכה לראות גם את ה"דברים הגדולים"

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com